

УДК 37.091.12:005.336.2

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.74-2.16>**Г. О. Білозерська**кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри вокально-хорової підготовки, теорії і методики музичної освіти
Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського**О. А. Гаврилюк**кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії і методики музичного виховання
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»**Л. А. Засипкіна**кандидат педагогічних наук,
завідувач кафедри теорії, фахових методик та технологій дошкільної освіти
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»**Н. В. Твердохліб**кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії і методики музичного виховання
КЗВО «Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»

ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «КРЕАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОГО ТА МИСТЕЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ»: ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто теоретичні засади викладення проблеми розвитку креативної компетентності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти й учителів музичного мистецтва в умовах сучасного освітнього простору, що визначається базовими реформами «Базовий компонент дошкільної освіти» (нова редакція) та «Нова українська школа». Здійснено дефінітивний аналіз понять «креативність», «креативна компетентність», «креативна компетентність майбутніх фахівців дошкільного та мистецького спрямування». Проаналізовано зміст психолого-педагогічних досліджень із проблем креативності, креативної компетентності, креативної компетентності фахівців дошкільного й мистецького спрямування. У статті розкрито суть поняття «креативна компетентність» майбутнього педагога-дошкільника й учителя музичного мистецтва як складової частини їхньої фахової (професійної) компетентності, що визначається здатністю до творчості, постійного професійного зросту й змін, педагогічною майстерністю педагога-дошкільника й педагога-музиканта, опануванням знаннями театральної та музичної педагогіки, (опануванням педагогічною дошкільною та музичною діяльністю через призму різних видів мистецтва), педагогічною мобільністю та ерудицією, генеруванням нових оригінальних педагогічних ідей, відчуттям новизни, педагогічного передбачення, готовності до швидкої адаптації та розв'язання проблемних педагогічних ситуацій, до використання інноваційних форм і методів роботи з дошкільниками, школярами, розкриває творчий характер педагогічної діяльності педагога-дошкільника й учителя музичного мистецтва. Подано авторське визначення креативної компетентності сучасних фахівців дошкільного й мистецького спрямування як складного цілісного, інтегративного особистісного утворення, що охоплює інтелектуальну, емоційну сфери, мотивацію, морально-ціннісні орієнтації, компетентність, гнучкість педагога-дошкільника й учителів музичного мистецтва. Проаналізовано компонентну структуру креативності майбутнього педагога. Обґрунтовано перспективи подальших наукових розвідок, зокрема можливість застосування засобів музичного мистецтва з метою формування креативної компетентності майбутніх фахівців дошкільного й мистецького спрямування, здійснення компонентного аналізу, визначення рівнів, критеріїв, комплексу педагогічних умов і моделі формування креативної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти й учителів музичного мистецтва.

Ключові слова: креативність, креативна компетентність, креативна компетентність майбутніх фахівців дошкільного й мистецького спрямування, компонентна структура, музичне мистецтво.

Постановка проблеми. У форматі змін сучасного освітнього дошкільного й шкільного простору («Базовий компонент дошкільної освіти»

й «Нова українська школа»), враховуючи європейські освітні стандарти, окреслюється питання розвитку креативної особистості майбутнього

фахівця дошкільної та шкільної галузі освіти у вищих навчальних закладах (далі – ВНЗ) України.

Освітній процес в умовах сучасних закладів дошкільної та загальної середньої освіти мають здійснювати професійно-компетентні педагоги-дошкільники й учителі музичного мистецтва, що здатні не тільки застосовувати на практиці знання, вміння та навички, а й приймати оригінальні й нестандартні рішення, креативні підходи до розв'язання нешаблонних педагогічних ситуацій, що виникають у професійній педагогічній діяльності.

Тому проблема розвитку креативної компетентності майбутніх фахівців дошкільного й мистецького спрямування постає важливою умовою їхньої подальшої ефективної професійної педагогічної діяльності та є досить актуальною та мало-дослідженою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Фундаментальним науково-методичним підґрунтям окресленої проблеми нашого дослідження постають наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, в яких розкрито: психологічні засади формування та розвитку креативності особистості (Д. Богоявленська, А. Брушлинський, В. Дружинін, О. Матюшкін, В. Моляко, Я. Пономарьов, В. Рибалка й інші); положення креативної педагогіки (М. Алексєєв, Ю. Круглов, О. Морозов, В. Попов, Д. Чернілевський), психолого-педагогічні засади формування творчої особистості педагога (Н. Гузій, В. Загвязинський, В. Кан-Калик, Н. Кічук), теорію та практику формування професійної та педагогічної креативності (О. Антонова, С. Сисоєва), теорію та практику професійної підготовки фахівців ВНЗ (В. Андрющенко, О. Дубасенюк, Н. Ничкало).

Незважаючи на значний обсяг педагогічних досліджень і досить ґрунтовне розроблення сучасними науковцями різних аспектів проблеми формування креативної компетентності, що є близькими до аналізованої, серед них: генеза поняття «креативна компетентність» у контексті педагогічних досліджень (С. Дімітрова-Бурлаєнко), креативність як психолого-педагогічна проблема (О. Пилищук), сутність, специфіка й структура креативної компетентності науково-педагогічного працівника (М. Ілляхова), умови формування креативної компетентності в процесі професійної підготовки студентів (І. Семененко), структурні компоненти креативної компетентності інженерно-педагогічного ВНЗ (Т. Яковенко), креативна компетентність майбутнього вихователя дітей дошкільного віку під час викладання іноземної мови (І. Ковалевська), проблема розвитку креативної компетентності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти й учителів музичного мистецтва залишається без належного всестороннього розгляду.

Мета статті – здійснити дефінітивний аналіз понять «креативність», «креативна компетентність», «креативна компетентність майбутніх фахівців дошкільного й мистецького спрямування».

Виклад основного матеріалу. Аналіз першоджерел із досліджуваної проблеми дав змогу нам дійти висновку про те, що наукове визначення понять «креативність», «креативна компетентність» і «креативна компетентність майбутніх фахівців дошкільного й мистецького спрямування» вимагає ґрунтовнішого дослідження.

Здійснюючи дефінітивний аналіз поняття «креативності», відзначаємо, що в сучасній довідковій літературі поняття трактується по-різному. У великому тлумачному психологічному словнику за редакцією А. Ребера «креативність» розглядається «як розумові процеси, що ведуть до рішень, ідей, осмислення, створення художніх форм, теорій або будь-яких продуктів, які є унікальними й новими» [1].

У короткому психологічному словнику за редакцією А. Петровського й М. Ярошевського «креативність» формулюється як «рівень творчої обдарованості, здатності до творчості, що становить відносно стійку характеристику особистості» [2].

У психологічному контексті креативність розглядається як здатність до загостреного сприйняття недоліків, здатність особистості творити щось нове й оригінальне.

Дж. Гірфолд основою для креативності вважав операцію дивергентності (тип мислення в різноманітних напрямках), виділяючи у своїх фундаментальних працях такі параметри креативності: оригінальність, продуктивність, гнучкість, здатність до виявлення та формулювання проблем, продукування різноманітних ідей у складних і нерегламентованих ситуаціях; здатність удосконалити об'єкт, додаючи деталі, вміння розв'язувати проблеми реалізацією відповідно до аналітико-синтетичних операцій [3].

На думку Ф. Барона, креативність – здатність вносити щось нове в досвід.

Згідно з концепцією взаємозв'язку креативності й інтелекту американських психологів М. Воллаха й Н. Когана креативність особистості проявляється у звичних умовах і пов'язана з її інтелектом.

Слушною є думка С. Максименко, що описує креативність як здатність до творчості, спроможність генерувати незвичні ідеї, відходити від традиційних схем, швидко розв'язувати проблемні ситуації [4].

Власну думку висловлює О. Дунаєва, яка вважає, що креативність – це здатність особистості сприйняти проблему й, використовуючи найкращі для цього можливості, створити новий, оригінальний продукт соціальної важливості [5, с. 6].

Л. Ткаченко підкреслює процес взаємодії креативності з особливими умовами виховання та

навчання, визначаючи власне такий феномен як здатність особистості до варіативності, гнучкості, інноваційності мисленнєвої діяльності, що передре процесу творчої дії [6].

«Креативну компетентність» Р. Епстайн визначає як готовність особистості адаптивно застосовувати отримані знання, самостійно оновлювати схему знань і прагнути до самовдосконалення [7, с. 6].

У праці «Соціально-психологічні детермінанти креативної компетентності студентів» Р. Давлетової «креативна компетентність студента» розуміється як системне, інтегративне, динамічне, надпрофесійне особистісне утворення, що містить соціально-психологічні якості суб'єкта навчально-професійної діяльності, які дозволяють йому творчо й успішно діяти в різних ситуаціях, генерувати оригінальні й нестандартні ідеї розв'язання задач, що виникають, створювати в результаті діяльності інноваційний продукт на основі опанування необхідними методами [8].

У науковому доробку «Креативна компетентність науково-педагогічного працівника: теоретико-методологічний аналіз» М. Ілляхова «креативну компетентність науково-педагогічного працівника» презентує як системну, багатофакторну, інтегративну єдність когнітивних, діяльнісних та операційних знань, умінь і навичок, ціннісних орієнтацій, акмеологічних настанов фахівця, що уможливорює ефективну науково-дослідну діяльність, забезпечує систематичне інноваційне оновлення змісту й методів освітнього процесу, реалізує потенціал діагностики й аналізу навчально-пізнавальної діяльності, формує навички до самоактуалізації, самоорганізації, самодетермінації, розвиває потенціал креативного, інноваційного мислення, соціальної та професійної мобільності, актуалізує потребу в самоосвіті, вмінні реагувати на непередбачувані, змінні умови професійної діяльності й володіти динамікою власних професійних можливостей [9].

На думку Ф. Шаріпова, «креативна компетентність викладача» – це система знань, умінь, навичок, здібностей та особистісних якостей, необхідних для педагогічної творчості.

«Креативну компетентність майбутнього вихователя дітей дошкільного віку» Н. Ковалевська репрезентує як комплекс знань, умінь і навичок, які містять систему мовленнєвих умінь, майстерність генерувати оригінальні способи спілкування, здатність до продукування нових, унікальних ідей на основі реалізації власних творчих можливостей, використання засобів формування гармонійно розвиненої особистості [10, с. 6]. Науковець наголошує на тому, що креативна компетентність майбутніх вихователів є поняттям комплексним, що містить багато складників, серед яких мовна (уміння вести діалог, сприймати, відтворювати, створювати монологічні й діалогічні висловлю-

вання), творча (здатність до педагогічної творчості, створення умов для розвитку індивідуальної обдарованості дошкільника, здійснення розвитку дитини засобами мистецтва) й комунікативна (легкість у спілкуванні, емоційна стійкість у спілкуванні, експресивність) компетенції [10, с. 5].

Визначаючи структуру креативності майбутнього педагога, в науковій праці «Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки» І. Гриненко виділяє п'ять компонентів: мотиваційний (передбачає формування мотивації успіху); емоційно-ціннісний (сприяння стану психофізіологічної когерентності й прийняття майбутніми учителями засад культури); когнітивний (засвоєння студентами специфічних знань психолого-педагогічних основ креативності); конативний (опанування специфічними навичками – прийомами й методами генерування та аналізу ідей); результативний (створення креативного навчального продукту – тексту) [11].

У дисертаційному дослідженні «Формування креативності майбутніх учителів музики» В. Фрицюк у структурі креативності майбутніх учителів музичного мистецтва виділяє такі компоненти: когнітивний – типові для креативів характеристики мислення та сприйняття; емоційно-мотиваційний – установка на професійну значущість цієї якості, на її особистісно-ціннісне значення, що розвивається від позитивного емоційного ставлення до стійкої потреби у творчій діяльності; поведінковий – характеризує реалізацію креативних рис на поведінковому рівні [12].

Підсумовуючи всі вищезначені позиції науковців, «креативну компетентність сучасних фахівців дошкільного й музичного спрямування» ми дефініюємо як складне цілісне, інтегративне особистісне утворення, що охоплює інтелектуальну, емоційну сфери, мотивацію, морально-ціннісні орієнтації, компетентність, гнучкість педагога-дошкільника й учителя музичного мистецтва.

На наш погляд, «креативна компетентність майбутніх фахівців дошкільного й мистецького спрямування» як складова частина їхньої фахової (професійної) компетентності визначається здатністю до творчості, постійного професійного зросту й змін, педагогічною майстерністю педагога-дошкільника й педагога-музиканта, опануванням знаннями театральної та музичної педагогіки (опануванням педагогічною дошкільною та музичною діяльністю через призму різних видів мистецтв), педагогічною мобільністю та ерудицією, генеруванням нових оригінальних педагогічних ідей, відчуттям новизни, педагогічного передбачення, готовністю до швидкої адаптації та розв'язання проблемних педагогічних ситуацій, до використання інноваційних форм і методів роботи з дошкільниками, школярами, розкриває твор-

чий характер педагогічної діяльності педагога-дошкільника й учителя музичного мистецтва.

У формуванні творчої особистості й креативності майбутніх фахівців мистецького спрямування, як зазначають науковці в статті «Проблема формування творчої особистості й креативності майбутнього фахівця мистецького спрямування», значну роль відіграє організація освітнього процесу, спрямованого на опанування методами й прийомами планування та проведення художньо-творчої діяльності, засвоєння досвіду творчої діяльності, максимально наближеної до професійної, художнє сприйняття дійсності й творів мистецтва, що формує художні й духовні цінності особистості, сприйняття художніх творів за допомогою засобів художньої комунікації (Г. Опарін), відвідування закладів культури й мистецтв; оцінку, обмін враженнями, обговорення, вироблення власного ставлення до різних творів і видів мистецтва на основі сприйняття творів мистецтва як ціннісно-орієнтаційної діяльності, набуття художніх навичок і розвитку творчих здібностей і можливостей, створення мистецьких творів.

У забезпеченні розвитку креативності майбутніх фахівців доцільним є використання таких засобів навчання: пояснення викладача, використання посібників, інтернет-ресурсів; наочності відео-комп'ютерної техніки (для вивчення написання нот на комп'ютері), музичний інструмент тощо.

Застосування творчих завдань у процесі навчання надає можливість студентам зрозуміти свої індивідуальні творчі здібності й розвивати свою креативність [13].

Висновки і пропозиції. Таким чином, аналіз теоретичних засад викладення проблеми розвитку креативної компетентності майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти й учителів музичного мистецтва дозволяє вести мову про необхідність подальшого системного дослідження такого феномену, а також про можливість застосування засобів музичного мистецтва з метою формування креативної компетентності майбутніх фахівців дошкільного й мистецького спрямування, здійснення компонентного аналізу, визначення рівнів, критеріїв, комплексу педагогічних умов і моделі формування креативної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти й учителів музичного мистецтва.

Список використаної літератури:

1. Ребер А.С. Большой толковый психологический словарь: основные термины и понятия по

психологии и психиатрии : в 2-х тт. / под. ред. А.С. Ребер ; пер. С англ. Е.Ю. Чеботарева. Москва : Вече, 2003. Т. 1 : А–О. 591 с. Т. 2 : П–Я. 559 с.

2. Психологический словарь/подобщ. ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. Москва, 1990. 494 с.
3. Гилфорд Д. Три стороны интеллекта. Психология мышления / под. ред. А.М. Матюшкина. Москва : Прогресс, 1965. 532 с.
4. Загальна психологія / С.Д. Максименко та ін. ; за заг. ред. С.Д. Максименка. Київ : Форум, 2000. 256 с.
5. Дунаєва О.М. Формування педагогічної креативності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2008. 20 с.
6. Ткаченко Л.І. Креативність і творчість: сучасний контент. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 9–10 (28–29). С. 32–35.
7. Epstein R. Generativity theory and creativity. *Theories of creativity (Rev.ed.)*. Cresskill / Eds. M.A. Runco, R.S. Albert. NJ : Hampton Press, 2003. P. 116–140.
8. Давлетова Р.У. Социально-психологические детерминанты креативной компетентности студентов : автореферат дисс. ... канд. псих. наук : 19.00.05. Москва, 2016. 28 с.
9. Ілляхова М.В. Креативна компетентність науково-педагогічного працівника: теоретико-методологічний аналіз. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі* : збірник наукових праць. Запоріжжя : КПУ, 2018. Вип. 61. Т. 1. С. 70–75.
10. Ковалевська Н.В. Професійна підготовка студентів факультетів дошкільної педагогіки до роботи у сім'ях : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2007. 20 с.
11. Гриненко І.В. Педагогічні умови розвитку креативності майбутніх учителів гуманітарного профілю у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2008. 19 с.
12. Фрицюк В.А. Формування креативності майбутніх учителів музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2004. 25 с.
13. Білозерська Г.О., Гаврилюк О.А., Засипкіна Л.А., Твердохліб Н.В. Проблема формування творчої особистості та креативності майбутнього фахівця мистецького спрямування. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки*. 2020. Вип. 77. С. 51–54.

Bilozerska G., Gavrilyuk O., Zasyapkina L., Tverdokhlib N. Definitive analysis of the concept “creative competence of future specialists in preschool and art”: psychological and pedagogical aspect

The article considers the theoretical principles of covering the problem of developing creative competence of future preschool teachers and music teachers in the modern educational space, which is determined by the basic reforms “Basic component of preschool education” (new edition) and “New Ukrainian school”. The

definitive analysis of the concepts “creativity”, “creative competenc”, “creative competence of future specialists of preschool and art direction” is carried out. The content of psychological and pedagogical research on the problems of creativity, creative competence, creative competence of preschool and artistic specialists is analyzed. The article defines the essence of the concept of “creative competence” of the future preschool teacher and music teacher as a component of their professional (professional) competence, determined by the ability to creativity, constant professional growth and change, pedagogical skills of preschool teachers and music teachers, mastering the knowledge of theater and music pedagogy (mastering pedagogical preschool and music activities through the prism of different arts), pedagogical mobility and erudition, generation of new original pedagogical ideas, sense of novelty, pedagogical foresight, readiness to quickly adapt and solve problematic pedagogical situations, to use innovative forms and methods of working with preschoolers, schoolchildren, reveals the creative nature of pedagogical activity of preschool teacher and music teacher art. The author’s definition of creative competence of modern specialists of preschool and art direction as a complex holistic, integrative personal education, covering intellectual, emotional spheres, motivation, moral and value orientations, competence, flexibility of preschool teacher and music teachers is given. The component structure of creativity of the future teacher is determined. Prospects for further research are substantiated, in particular, the possibility of using musical arts to form the creative competence of future specialists of preschool and art teachers, component analysis, determination of levels, criteria, set of pedagogical conditions and models of creative competence of future preschool teachers and music teachers.

Key words: *creativity, creative competence, creative competence of future specialists of preschool and art direction, component structure, musical art.*